

SÁMEDIGGI

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Arkiivaáššer. 26/1086

Ášši

003/26

Gos

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi

Goas

24.02.2026-26.02.2026

013/26

Sámedikki dievasčoahkkin

10.03.2026-13.03.2026

Njuovččageahči

Sametingets demokratiutvalg- mandat og sammensetning

Bakgrunn

Sametinget er et urfolksparlament, det samiske urfolkets folkevalgte parlament i Norge og en egen forvaltningsmyndighet. Lov av 12.juni 1987 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) ble vedtatt i 1987 og la grunnlaget for etableringen av Sametinget som organ for å sikre samenes representasjon nasjonalt og for å gi samene større innflytelse i saker som berører samene både som urfolk og som minoritet.

Etableringen av sameting i de nordiske land har vært en politisk og konstitusjonell nyvinning og viktige milepæler i utviklingen og defineringen av rammene for det konstitusjonelle og historiske forholdet mellom statene og samene som urfolk i Finland, Norge og Sverige. Sametinget trekkes ofte frem som en modell for institusjonalisering av urfolks selvbestemmelsesrett i et flerkulturelt samfunn og brukes som eksempel for urfolk og stater i andre deler av verden på hvordan urfolks stemme kan styrkes i demokratiske land. Sametinget er et av de permanente resultatene av en global urfolksbevegelse og en samepolitisk kamp, og et resultat av en konstitusjonell utvikling hvor samenes rettigheter har fått en grunnlovsmessig anerkjennelse og vern i de nordiske land.

Sametingets rolle i det norske demokratiet er under stadig utvikling og gjenstand for debatt. Dette gjelder særlig i saker hvor Sametinget har et prinsipielt annet syn begrunnet i ivaretagelsen av samenes rettigheter enn sentrale myndigheter. Samepolitiske spørsmål ender ofte opp i domstolene hvis det ikke oppnås enighet mellom Sametinget og den nasjonale utøvende og lovgivende myndigheten i lovgivningsprosesser, forvaltningsvedtak eller i politiske beslutningsprosesser av stor betydning for samiske rettighetshavere. I enkelte sakstyper kan domstolsbehandling være egnet for å få avklart om det foreligger krenkninger av samenes rettigheter. Andre sakstyper er ikke like egnet for domstolsbehandling, og istedenfor omforente politiske løsninger kan rettsprosesser ende opp med større grad av polarisering og resultater som kan oppleves ensidige, urettferdige og urimelige. Prinsippene for demokrati, maktfordeling og rettsstatsprinsipper har i liten grad tatt innover seg Sametingets konstitusjonelle rolle i det norske demokratiet eller konsultasjonsinstituttet som et verktøy for å skape grunnlag for omforente løsninger i et bredt spekter av saker hvor samiske rettigheter skal ivaretas. Dette skaper utfordringer for legitimiteten av de beslutningene som fattes av sentrale myndigheter og kan bidra til svekket tillit hos det samiske folket til disse beslutningene og til de organene som fattet dem. Sivil ulydighet blir dermed måten samiske organisasjoner og sivilt samfunn kan bruke ytringsfriheten sin på for å reagere på at beslutningsprosesser ikke i tilstrekkelig grad ivaretar samiske rettigheter. Sametinget er fortsatt et ungt parlament og spørsmål om hvilken myndighet Sametinget skal ha, hvordan Sametinget skal konsulteres av andre myndigheter i ulike typer saker og hvordan forholdet skal være mellom de to folkevalgte organene Stortinget og Sametinget er temaer som fordrer grundigere analyse.

I samiske samfunn så kan Sametinget kritiseres for å bygge sine beslutningsprosesser på vestlige, parlamentariske prinsipper, og ikke følge tradisjonelle samiske beslutningsprosesser. De samiske samfunns sosiale strukturer og organisering, herunder siidastrukturene, kan historisk spores tilbake til den samfunnsorganiseringen samiske samfunn hadde før de nordiske landegrensene ble satt og vi fikk utviklet statsmaktene slik vi kjenner de i dag. De tradisjonelle samfunnsmekanismene og normgivende organene - eksempelvis *Norras* og *Sohpar* er eksempler på konfliktløsningsmekanismer som hadde en viktig rolle i beslutningsprosesser i de samiske siidasamfunnene. Ved Sametingets etablering falt valget på et parlamentarisk system, og samiske tradisjonelle mekanismer og beslutningsstrukturer ble ikke formelt innarbeidet inn i institusjonaliseringen av et samisk parlament. Årsakene til dette er lite redegjort for i nyere samisk historie, og det kan spørres om disse delene av samisk rettskultur som er tuftet på samiske verdier knyttet til konsensus og utøvelse av samisk autonomi hadde hatt en verdi og burde ha en plass i det samiske demokratiet og utviklingen av Sametinget. At den samiske sosiale organiseringen har fått lite gjennomslag i utformingen av det moderne samiske demokratiet kan ses på som en av konsekvensene av assimileringspolitikken som ble ført mot samene som folk. Maktfordelingsprinsippene som den norske staten er bygget på har vært viktige for å bygge nettopp en norsk nasjon, hvor det samiske folkets samfunnsstrukturer, normer og sedvaner i liten grad har vært inkludert når makten er blitt fordelt og rettsstaten er blitt til. Hvorvidt samisk tradisjonell organisering og siidasystemet kan bidra til å styrke det samiske demokratiet og det norske er spørsmål som også hører naturlig hjemme i en analyse av det samiske demokratiet.

Som samenes folkevalgte organ i Norge er Sametingets mål å arbeide for anerkjennelse av samenes grunnleggende rettigheter som grunnlag for å ivareta og styrke samisk kultur, språk og samfunnsliv og eksistensen av ulike samiske tradisjoner. Sametinget skal bidra til økt medbestemmelse for samene som urfolk i saker som er av viktighet for bevaring og utvikling av livskraftige samiske samfunn. Som samenes representantive organ skal Sametinget bidra til å styrke samenes politiske stilling og sikre likeverd og likebehandling vis-a-vis majoritetssamfunnet.

Sametingets saksfelt er alle saker som etter tingets oppfatning «særlig berører den samiske folkegruppe», jf. sameloven § 2-1 første ledd. Av sameloven § 2-1 andre ledd følger det at «Sametinget kan av eget tiltak reise og avgi uttalelse om alle saker innenfor sitt arbeidsområde». Sametingets forvaltningsmyndighet sorteres i to kategorier: myndighet gitt i lov eller forskrift, og myndighet til å tildele økonomiske tilskudd. Sametingets rolle som et demokratisk instrument for samisk selvbestemmelse og samenes talsrør nasjonalt og internasjonalt er under konstant offentlig diskusjon og utvikling.

Spørsmålet om Sametingets rettslige rammevilkår har nylig vært gjenstand for en egen utredning (*Rapport om Sametingets rettslige rammevilkår Utredning fra arbeidsgruppe oppnevnt av Kommunal- og distriktsdepartementet*

Avgitt til Kommunal- og distriktsdepartementet 30. april 2025) Sametingets forhold til andre nasjonale myndigheter, både nasjonale, regionale og lokale, utøvende og lovgivende, utvikles blant annet gjennom folkeretten og konsultasjonsinstituttet i sameloven. Konsultasjoner er et virkemiddel i sikringen av at urfolks menneskerettigheter implementeres effektivt i lovverk og praktisk politikk som påvirker samiske samfunn, næringer ulike samiske grupper og individer. Fra 2021 ble det tatt inn regler om konsultasjoner i sameloven. Sametinget er i dag en del av staten som juridisk person. Både Sametinget og regjeringen legger likevel til grunn at Sametinget ikke kan instrueres på generelt grunnlag. Sametinget kan ikke instrueres som politisk organ.

Utviklingen i samisk politisk organisering, institusjonelle rammer, økonomiske vilkår og samspillet med statlige myndigheter har over tid endret forutsetningene for samenes demokratiske deltakelse i beslutningsprosesser og på politisk innflytelse og autonomi. Samtidig utøves samisk demokrati gjennom flere arenaer enn Sametinget alene, herunder gjennom samiske organisasjoner, institusjoner, sivilsamfunn, næringsinteresser, offentlighet og uformelle nettverk. Sametinget ser et behov for en helhetlig analyse av hvordan disse arenaene virker sammen, og hvordan makt, ressurser og innflytelse fordeles og utøves på tvers av dem. Erfaringene som Sametinget og norske myndigheter har med gjennomføringen av sameloven og ILO-konvensjon nr. 169 gjennom de siste tiårene er relevante og viktige når det konstitusjonelle forholdet mellom Sametinget og storting og regjering skal avklares og utvikles. Konsultasjonsplikten som statlige myndigheter, sametinget og samiske samfunn må forholde seg til gir prosessuelle garantier for samisk medvirkning i beslutningsprosesser, men utfordrer begge parter med hensyn til kapasitet og kompetanse.

Utkastet til Nordisk Samekonvensjon som hadde som mål å få på plass en folkerettslig traktat som regulerer forholdet mellom statene og samene i Norden, ligger fortsatt til behandling hos statene og sametingene og det er uavklart hvor lang tid det kan ta å få denne prosessen i gang igjen. Mangelen på en traktat, en avtale mellom samene og staten om hvilke prinsipper dette forholdet skal utvikles på grunnlag av, medfører at staten og det samiske folket ikke har et felles rammeverk som reflekterer den grunnlovsmessige statusen samene har og hensyntar samisk kultur og historie og rettskultur i samspillet mellom folkene.

Det samepolitiske og konstitusjonelle utgangspunktet om at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, nordmenn og samer, utfordrer etablerte maktstrukturer og krever ny tenkning rundt demokrati og deltakelse i en moderne rettsstat. Grunnlovsrevisjoner som har tydeliggjort samenes status som urfolk i Norge har ikke medført noen større gjennomgang av Sametingets rolle i det norske demokratiet eller hvordan forholdet mellom disse to folkene skal utvikles på en måte som hensyntar og respekterer begge folkenes rett til selvbestemmelse. Samtidig som Sametinget er en sentral del av løsningen for å sikre det samiske folkets stemme i beslutningsprosesser, så har både mengden av saker som både regjering, Stortinget, Sametinget og andre myndigheter skal behandle blitt betydelig større, og kompleksiteten av sakene er også en helt annen enn på slutten av 1980-tallet da Sametinget ble etablert. Nøkkelord her er kapasitetsbygging, institusjonsbygging, organisasjonsutvikling og politisk deltakelse fra samiske samfunn. Mangel på kapasitet og reell mulighet til effektiv deltakelse i beslutningsprosesser fra Sametinget og samiske samfunns side utfordrer målet om samisk demokratisk og åpen deltakelse i politiske beslutningsprosesser. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport viser også at det finnes strukturelle utfordringer som hindrer slik effektiv deltakelse og som også kan hindre forsoning med tidligere tiders urett.

Prosesser hos andre urfolk om forholdet mellom staten og urfolket

Når Sametinget ønsker å etablere et eget demokratiutvalg for å se på disse strukturelle, politiske og konstitusjonelle spørsmålene, føyer det seg inn i rekken av andre prosesser initiert av urfolk hvor temaet er forholdet mellom staten og urfolk. Målet med å løfte en slik diskusjon er dels å skape et bedre grunnlag for en nasjonal samtale om utviklingen av forholdet mellom staten og urfolket, og Sametingets rolle i dette, og dels å skape mer engasjement og bredere deltakelse i utøvelsen av det samiske demokratiet gjennom deltakelse i valg, organisasjonsarbeid i samiske samfunn. Fordelingen av makt, maktstrukturer som hindrer reell og effektiv deltakelse fra urfolk og om utviklingen av demokratiet slik at det bedre kan ivareta de hensynene som Sametinget er etablert for å ivareta vil være naturlig til et slikt utvalg.

Internasjonale erfaringer fra andre urfolk og stater danner et viktig bakteppe og kunnskapsgrunnlag for dette arbeidet. Royal Commission on Aboriginal Peoples (RCAP) i Canada (1991–1996) er et ofte brukt eksempel på en omfattende, statsoppnevnt gjennomgang av forholdet mellom stat og urfolk. RCAP viste nødvendigheten av å analysere samfunnet helhetlig: Kommisjonen slo fast at man ikke kan løse sosiale problemer uten samtidig å adressere landrettigheter, selvstyre og økonomisk fordeling. Den demonstrerte verdien av å se hele bildet samlet, fremfor stykkevis og delt. Waitangi-tribunalet på New Zealand (etablert 1975) er en permanent undersøkelseskomisjon som gir verdifull innsikt i hvordan systematisk analyse av historie og eierskap kan avdekke skjeve maktforhold. En sentral lærdom fra tribunalet er paradokset «*rettigheter uten gjennomføringsmakt*»: Tribunalet kan konstatere rettighetsbrudd, men anbefalingene er i hovedsak ikke juridisk bindende for staten. Dette illustrerer utfordringen ved å ha rett, men mangle strukturell makt til å håndheve den. Tribunalets arbeid viser tydelig hvordan eierskap og økonomi er avgjørende maktfaktorer. *MatikeMai Aotearoa* er et annet eksempel på prosess initiert av urfolksledere som har som mål å skape en nasjonal bevissthet rundt det konstitusjonelle forholdet mellom urfolk og staten. *MatikeMai Aotearoa* er en prosess initiert av Maoriledere i 2010 hvor målet var å utvikle og implementere en konstitusjonell transformasjon som gir et grunnlag for en bred nasjonal samtale om bedre og mer inkluderende og kulturelt akseptable politiske beslutningsprosesser som i større grad hensyntar maorienes konstitusjonelle rolle som statskonstituerende folk. Konklusjonene fra *MatikeMai*-utredningen er blant annet at det er behov for å sikre at maktstrukturer bidrar til en større grad av omforente politiske beslutninger mellom urfolk og staten. *Uluru Statement from the Heart* (2017) er et annet eksempel på en nasjonal samtale om anerkjennelse og urfolks representasjon i demokratiske beslutningsprosesser. Uluru erklæringen er den første samlede erklæringen fra Australias urfolk, og løftet frem en skarp analyse av avmakt gjennom begrepet «the torment of our powerlessness». Erklæringen påpekte at kriser i urfolkssamfunn (som utenforskap og fengslingstall) ikke skyldes manglende vilje eller karakter, men er symptomer på et strukturelt fravær av makt til å styre egen skjebne. Løsningen de pekte på var strukturell reform gjennom «Voice, Treaty, Truth» – stemme, traktat og sannhet. Felles for alle disse prosessene er at de åpner for en nasjonal samtale om hvordan forholdet mellom urfolk og staten, konsepter som autonomi og selvstyre og demokratisk deltakelse skal utvikles til beste for begge parter.

Vurdering

Når Sametinget igangsetter en prosess for å gjennomgå og revidere Sametingets valgordning (valgordningsutvalget) ser en også behov for et bredere og oppdatert kunnskapsgrunnlag om hvordan makt- og demokratiske forhold faktisk fungerer i det norske og samiske samfunnet i dag. Sametingsrådet foreslår derfor at disse spørsmålene om makt og demokrati utredes nærmere gjennom nedsettelse av *Sametingets demokratiutvalg*. Fagutvalget for revisjon av valgordningen skal ha en avgrenset gjennomgang av valgordningen, mens demokratiutvalget skal analysere overordnede makt- og demokratiske forhold.

Utvalgene forutsettes å arbeide uavhengig av hverandre, men med mulighet for faglig samhandling, blant annet ved at demokratiutvalgets første delrapport kan inngå som kunnskapsgrunnlag for valgordningsutvalget. Utvalgene betjenes av et felles sekretariat under plenumsledelsen.

Det anslås at det kreves 1,5 årsverk til et sekretariat. I tillegg kommer det kostnader knyttet til godtgjørelser, reisekostnader, tolkning, oversettelser og andre utgifter. Total budsjettamme anslås til om lag 3 millioner kroner per år, og fastsettes av Sametingets plenum som en del av den ordinære budsjettprosessen.

Sametingsrådet legger vekt på at arbeidet i begge utvalgene forankres bredt i det samiske samfunnet. I tillegg til forankring i Sametingets grupper, er det viktig å legge til rette for at andre samiske aktører kan komme med innspill til arbeidet. Dette omfatter blant annet samiske organisasjoner og foreninger, ungdomsorganisasjoner, politiske partier og lister som ikke er representert på Sametinget, samt øvrige relevante miljøer. En slik åpen og inkluderende innretning bidrar til å styrke legitimiteten til utvalgenes arbeid og sikre at ulike perspektiver blir belyst.

Sámediggerádi mearrádusárvalus

Mandáhtta:

Sámediggi ásaha Sámedikki demokratiijalávdegotti mii galgá sorjjasmeahttumit ja oktilaččat čielggadit fápmostruktuvrraid, struktuvrralaš beliid ja eará beliid mat váikkuhit Sámedikki ja sámi servodagaid beaktilis oassálastima demokrátalaš proseassain.

Lávdegotti bargu galgá ovddidit eambo ipmárdusa struktuvrralaš oktavuodaid, historjjálaš ja rievttálaš rámmaid ja duohta váikkuhanvejolašvuodaid birra, ja hukset diehtovuodu viidáset politihkalaš giedahallamii Sámedikkis ja maiddá gulahallamis eará našuvnnalaš eiseválddiiguin. Čielggadeapmi galgá oažžut áigái konstitutionála dialoga Sámedikki ja sámi álgoálbmoga ovddasteami ja searvama eavttuid ja rámmaid birra, ja stáhta ja Norgga álgoálbmoga oktavuoda ovdáneami birra. Sámedikki demokratiijalávdegoddi galgá maid nannet dieđu das makkár struktuvrralaš, rievttálaš, ekonomalaš ja institušuvnnalaš rámmat dat leat mat hábmejit politihkalaš barggu, demokrátalaš oassálastima ja duohta váikkuheami sámi servodagain, buot arenaid gaska.

Demokratiijalávdegoddi ávžžuhuvvo erenoamážit geahčadit:

- sámi politihkalaš barggu rámmaid, dás maiddá rievttálaš, institušuvnnalaš ja ekonomalaš rámmaeavttuid, ruhtadanortnegiid ja ekonomalaš doaimmanvejolašvuodaid ja kapasitehta, ja movt dát oktiibuot váikkuhit sámiid politihkalaš autonomiija álgoálbmogin.
- analysaid ja eará mii lasihivččii máhtu Sámedikki rolla birra ollislaš našuvnnalaš fápmoohtavuodas, dás maiddá formála válddi, duohta doaimmanvejolašvuoda, struktuvrralaš ráddjehusaid ja ovttasdoaimma stáhtalaš eiseválddiiguin ja hálddašemiin
- demokrátalaš arenaid ja kapasitehtahástalusaid olggobealde Sámedikki, dás maiddá sámi organisašuvnnaid, institušuvnnaid, siviilaservodaga, ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaid, ja kultuvrralaš, gielalaš ja máhtovuodot ovttasusaid
- movt sámi árbevirolaš organiseren, servodatstruktuvra ja mearridanproseassat, dás maiddá siidavuogádat, sáhtáše leat mielde nanneme sámi demokratiija
- movt almmolaš servodat, media ja formála ja eahpeformála digaštallanarenat báidnet olbmuid oaiviliid ja politihkalaš čadahemiid
- temáid ja mearridemiid mat eai giedahallojuvvo politihkalaččat

Raporta

Lávdegoddi galgá gárvvistit njeallje oasseraportta ja ovtta bajitdási oasi mas lea čoahkkáigeassi analysa.

Lávdegoddi mearrida ieš dán njealji raportta temáhtalaš huksehusa. Dán juogu ulbmilin lea doalahit demokrátalaš ságastallama ealasin olles váлгаáigodaga 2025-2029 ja lágidit áigeovuodilis materiála albmosi. Bargu galgá ovddidit máhtu ja dieđuid almmolašvuhtii, muhto maiddá lágidit dili oktilaš almmolaš ságastallamiidda ja demokrátalaš refleksuvdnii servodagas olles dan áigodaga go lávdegoddi lea doaimmas. Lávdegoddi ii galgga mearrádusaid dahkat, muhto sáhtá lágidit diliid dasa ahte iešguđet bealit sámi servodagas besset oainnuideaset ovddidit rabas ja searvadahtti proseassaid bokte.

Raporttat berrejit hábmejuvvot nu ahte leat álkit fáhtemis miehtá sámi servodaga, ja raporttaid geigema oktavuodas Sámediggái berrejit lágiduvvot vejolašvuodát digaštallat lávdegotti gávdnosiid ja gávnnašemiid.

Raporttat sáhttet fátmastit čuovvovaš temáid:

· Sámedikki ja stáhta (doaibmi, dubmejeaddji ja láchkaaddi válldi) oktavuoda ovdáneami.

Sámediggi ja fylka ja suohkanat (konstitušuvnnalaš gažaldagat, ovddasteapmi, sosiála kapitála, konsultašuvnnat, válga, válga-oassálastin, bellodatruhtadeapmi, demokrátalaš kanálat ja servodatdigaštallan)

· Sámi siviilaservodat (organisašuvnnat, institušuvnnat, našuvnnalaččat, báikkálaččat ja riikkaidgaskasaččat)

· Sápmelaččat, implementerenváilevuhta ja riektivuogádat (rievttit, struktuvrrat, ja servodatstruktuvrrat)

· Mediat, kapitálafámut (geopolitihkka, globála áššit)

Raporttat galget leat deskriptiivvat ja analyhtalaččat, ja lávdegoddi mearrida ieš áigot go evttohit doaibmabijuid ja lágaide guoskevaš ávžžuhusaid. Lávdegoddi galgá geiget vuosttaš oasseraportta ovdal njukčamánu 1. beaivvi 2027 ja raporta galgá maid sisttisdoallat árvalusaid Sámedikki fágálávdegoddái mii bargá Sámedikki válgaortnega ođastemiin. Lávdegoddi mearrida ieš goas dat golbma eará oasseraportta gárvvistuvvojit. Lávdegoddi galgá leat geargan bargguinis ja boađus lágiduvvot Sámediggái guovvamánus 2029 mielde.

Lávdegotti čoahkkádus

Demokratiijalávdegoddái nammaduvvojit miellahtut geain lea iešguđetlágan gelbbolašvuhta, ja miellahtuin galgá oktiibuot leat buorre máhttu sámi servodatdílálašvuodaid, ja našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš demokratiija- ja fápmodilálašvuodaid birra. Lávdegoddái nammaduvvojit čuovvovaš vihtta lahtu:

- Lávdegotti jodiheaddji: Jurista Finn Arne Bieski Selfors, ovdalaš sundi
- Organisašuvdnahoavda Helga Pedersen, Finnmárkku boanddaisearvi
- Vuosttašamanueansa Torvald Falch, UiT, Norgga Árktalaš Universitehta
- Seniorráđdeaddi Martin Rimpi, Árran julevsáme guovdásj
- Professor Kristin Strømsnes, Bergen Universitehta

Dievasčoahkkinjodihangoddi oažžu fápmudusa mearridit lávdegoddelahitud buhtadusa dábálaš vuogi ja stáhta meriid mielde almmolaš lávdegottiid barggu hárrái. Dievasčoahkkinjodihangoddi oažžu válldi nammadit liige láhtuid ja lonuhit lahtuid dárbbu mielde.

Čállingoddi ja organiseren

Sámedikki hálldahus doaibmá lávdegotti čállingoddiin ja lávdegoddi organiserejuvvo dievasčoahkkinjodihangotti vuollái. Čállingoddi galgá lávdegoddái addit fágalaš, hálldahuslaš ja prosessuála doarjaga, dás maiddái čoahkkingohččumiid, áššemeannudeami, dokumeantagiedahallama, reporterema ja gulahallama siskkáldasat ja olgguldasat lávdegotti barggu oktavuodas.

Sámediggi addá dievasčoahkkinjodihangoddái leat lávdegotti barggu proseassaeaggát, masa gullá earret eará ovddasvástádus organiseret, čuovvolit ja sihkkarasit mandáhta čadaheami. Fápmudus addojuvvo Sámedikki čoahkkinortnega § 9 bustávaid a ja h mielde, man mielde dievasčoahkkinjodihangoddái lea biddjon ovddasvástádus doaimmahit bargguid maid dievasčoahkkin bidjá sidjiide.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi _003/26

EKL - mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 003/26 Sámi demokratiija čielggadan lávdegoddi:

Sámedikki demokratiijalávdegoddi – mandáhtta ja nammadeapmi. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Evttohusat

Evttohus 1

Ovttastuvvon evttohusa lea ovddidan Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Henrik Olsen bokte. Ovttajienalaš lávdegoddi doarju:

Ollislaččat ráđi evttohusa sadjái:

Mandáhtta

Sámediggi ásaha Sámedikki demokratiijalávdegotti mii galgá sorjjasmeahttumit ja oktilaččat čielggadit fápmostruktuvrraid ja beliid mat váikkuhit Sámedikki ja sámi servodagaid beaktilis oassálastima demokrátalaš proseassain.

Lávdegoddi galgá geahčadit beliid mat váikkuhit luohttámuššii, legitimehtii ja oassálastimii sámi demokratiija hárrái, dasa gullá válgii searvan, ovddasteapmi ja vásihuvvon searvvaheapmi. Demokratiija nannemii gáibiduvvo ahte olbmot dovdet ahte sin oaivilat leat mávssolaččat ja ahte mearridanproseassat leat rabas ja olámuttos.

Čielggadeapmi galgá čuvget movt Sámediggi doaibmá álbmotválljen orgánan sápmelaččaide álgoálbmogin, ja movt rievttálaš, ásašlaš, ekonomalaš ja servodatlaš rámmat oktiibuot čuhcet sámi demokratiija doaibmavuohkáii ja ovdáneapmái. Čielggadeapmi galgá oazžut áigái konstitutionála dialoga Sámedikki ja sámi álgoálbmoga ovddasteami ja searvama eavttuid ja rámmaid birra, ja stáhta ja Norgga álgoálbmoga oktavuoda ovdáneami birra.

Čielggadeapmi galgá buoridit dieđu das movt demokrátalaš proseassat doibmet sámi oktavuodas. Lávdegoddi galgá čuvget sihke sámi demokratiija siskkáldas beliid ja rámmaeavttuid mat vulget Sámedikki, stáhta ja eará servodatásahusaid ovttasdoaimmas.

Lávdegoddi galgá sihkkarastit ahte iešguđet sámegeilat, geográfalaš guovllut, ealáhusat ja servodatdilit čalmmustahttojuvvojit, ja ahte vásáhusaid, geahččanguovlluid ja konteavsttaid mánggabealatvuohka sámi servodagas váldojuvvo mielde máhttovuđđui.

Lávdegoddi galgá leat diđolaš das ahte sámi demokratiija gullá viidát oppasámi oktavuhtii. Sápmelaččat leat okta álbmot, ja Sápmi manná mánga stáhtaráji rastá. Vaikko lávdegoddi bargá Norgga rievtti ja ásašlaš struktuvrraid rámmaid siskkoibealde, de berre árvvoštallamiin váldit vuhtii dan movt demokratiija rievdá miehtá Sámi, dalle go dat lea relevánta.

Demokratiijalávdegoddi ávžžuhuvvo erenoamážit geahčadit:

- sámi politihkalaš barggu rámmaid, dás maiddáii rievttálaš, institušuvnnalaš ja ekonomalaš rámmaeavttuid, ruhtadanortnegiid ja ekonomalaš doaibmanvejolašvuodaid ja kapasitehta, ja movt dát oktiibuot váikkuhit sámiid politihkalaš autonomiija álgoálbmogin.
- Sámedikki rolla ja doaimma demokrátalaš vuogadagas oppalaččat, dás maiddáii ovttasdoaimma stáhta, guvllolaš ja suohkanlaš eiseválddiiguin
- demokrátalaš arenaid ja kapasitehtahástalusaid olggobealde Sámedikki, dás maiddáii sámi organisašuvnnaid, institušuvnnaid, siviilaservodaga, ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaid, ja kultuvrralaš, gielalaš ja máhttovuđdot ovttastusaid
- movt sámi árbevirolaš organiseren, servodatstruktuvra ja mearridanproseassat, dás maiddáii siidavuogádat, sáhtáše leat mielde nanneme sámi demokratiija

- movt almmolaš servodat, media ja formála ja eahpeformála digaštallanarenat báidnet olbmuid oaiviliid ja politihkalaš čadahemiid
- temáid ja mearridemiid mat eai giedahallojuvvo politihkalaččat
- beliid mat váikkuhit demokrátalaš oassálastimii, ovddasteapmái ja legitimatehtii, dás maiddáid válgii searvan, dat movt olbmot vásihit iežaset váikkuhit ja doaibmabijut mat sáhttet harmoniseret válgavuogádagaid riikkarájiid rastá Sámis
- movt organiseren, bargovuogit ja politihkalaš proseassat váikkuhit rabasvuhtii, searvamii ja váikkuhanvejolašvuođaide
- movt iešguđet sámi giellajoavkkut, geográfalaš guovllut, ealáhusat ja servodatjoavkkut servet demokrátalaš proseassaide ja movt dat proseassat váikkuhit sidjiide
- Sámedikki doaimma ja politihkalaš doaibmamuni juridihkalaš, stivremii guoskevaš ja ekonomalaš rámmaid, ja dan leat go dat heivehuvvon bargguide mat Sámedikkis leat, ja movt dat váikkuhit dasa movt demokratiija doaibmá ja movt dat bastá váikkuhit

Raporta

Lávdegoddi galgá gárvvistit njeallje oasseraportta ja ovttá bajitdási oasi mas lea čoahkkáigeassi analysa.

Lávdegoddi mearrida ieš dán njealji raportta temáhtalaš huksehusa. Dán juogu ulbmilin lea doalahit demokrátalaš ságastallama ealasin olles válgáigodaga 2025-2029 ja lágidity ágeguovdilis materiála albmosii. Bargu galgá ovddidit máhtu ja dieđuid almmolašvuhtii, muhto maiddáid lágidity dili oktilaš almmolaš ságastallamiidda ja demokrátalaš reflekšuvdnii servodagas olles dan áigodaga go lávdegoddi lea doaimmas. Lávdegoddi ii galgga mearrádusaid dahkat, muhto sáhtta lágidity diliid dasa ahte iešguđet bealit sámi servodagas besset oainnuideaset ovddidit rabas ja searvadahtti proseassaid bokte.

Raporttat berrejit hábmejuvvot nu ahte leat álkit fáhtemis miehtá sámi servodaga, ja raporttaid geigema oktavuodas Sámediggái berrejit lágidityvot vejolašvuođat digaštallat lávdegotti gávdnosiid ja gávnnaheamiid.

Raporttat sáhttet fátmastit čuovvovaš temáid:

- Sámedikki ja stáhta (doaibmi, dubmejeaddji ja láhkaaddi válldi) oktavuodá ovdáneami. Sámediggi ja fylka ja suohkanat (konstitušuvnnalaš gažaldagat, ovddasteapmi, sosiála kapitála, konsultašuvnnat, váлга, válgaoassálastin, bellodatruhtadeapmi, demokrátalaš kanálat ja servodatdigaštallan)
- Sámi siviilaservodat (organisašuvnnat, institušuvnnat, našuvnnalaččat, báikkálaččat ja riikkaidgaskasaččat)
- Sápmelaččat, implementerenváilevuotta ja riektivuogádat (rievttit, struktuvrrat, ja servodatstruktuvrrat)
- Mediat, kapitálafámut (geopolitihkka, globála áššit)

Lávdegoddi galgá čadahit rabas dialogaproseassaid iešguđet osiin Sámis ja aktiivvalaččat čohkket dieđuid vásáhusain sámi servodagas.

Raporttat galget leat deskriptiivvat ja analyhtalaččat, ja lávdegoddi mearrida ieš áigot go evttohit doaibmabijuid ja lágaide guoskevaš ávžžuhusaid.

Lávdegoddi galgá geiget vuosttaš oasseraportta ovdal njukčamánu 1. beaivvi 2027 ja raporta galgá maid sisttisoallat árvalusaid Sámedikki fágalávdegoddáid mii bargá Sámedikki válgaoortnega ođastemiin.

Lávdegoddi galgá leat geargan bargguinis ja boadus lágidityvot Sámediggái guovvamánus 2029 mielde.

Lávdegotti čoahkkádus

Demokratiijalávdegoddái nammaduvvojit miellahtut geain lea iešguđetlágan gelbbolašvuohta, ja miellahtuin galgá oktiibuot leat buorre máhttu sámi servodatdilálašvuođaid, ja našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš demokratiija- ja fápmodilálašvuođaid birra. Lávdegoddái nammaduvvojit čuovvovaš vihtta lahtu:

- Lávdegotti jodiheaddji: Jurista Finn Arne Bieski Selfors
- Organisašuvdnahoavda Helga Pedersen
- Vuosttašamanueansa Torvald Falch, UiT
- Seniorráđdeaddi Martin Rimpi
- Professor Kristin Strømsnes

Dievasčoahkkinjodihangoddi oažžu fápmudusa mearridit lávdegoddelahitudie buhtadusa dábálaš vuogi ja stáhta meriid mielde almmolaš lávdegottiid barggu hárrái.

Dievasčoahkkinjodihangoddi oažžu válldi nammadit liige láhtuid ja lonuhit lahtuid dárbbu mielde, ja juohká dieđuid dievasčoahkkimii ja searvvaha dievasčoahkkima go lea dárbu.

Čállingoddi ja organiseren

Sámedikki hálddahus doaibmá lávdegotti čállingoddiin ja lávdegoddi organiserejuvvo dievasčoahkkinjodihangotti vuollái. Čállingoddi galgá lávdegoddái addit fágalaš, hálddahuslaš ja prosessuála doarjaga, dás maiddái čoahkkingohččumiid, áššemeannudeami, dokumeantagieđahallama, raporterema ja gulahallama siskkáldasat ja olgguldasat lávdegotti barggu oktavuodas.

Sámediggi addá dievasčoahkkinjodihangoddái leat lávdegotti barggu proseassaeaggát, masa gullá earret eará ovddasvástáduš organiseret, čuovvolit ja sihkkarasiht mandáhta čađaheami. Fápmudus addojuvvo Sámedikki čoahkkinortnega § 9 bustávaid a ja h mielde, man mielde dievasčoahkkinjodihangoddái lea biddjon ovddasvástáduš doaimmahit bargguid maid dievasčoahkkin bidjá sidjiide.

Evttohus 2

Evttohusa lea ovddidan Sámi Bargiidoktavuohta (SBO) Per Mathis Oskal Norgga bokte.

Lassievttohus ráđii evttohussii:

SBO/SAF evttoha Bivddu jodiheaddji Inge Arne Eriksen ja NBR jodiheaddji Inge Even Danielsen lávdegotti miellahttun.

Diet guokte vuodđoealáhusa maid soai ovddasteaba leat dat mat áiggiid čađa eanemusat leat vásihan politihkalaš- ja rievttalaš veahkeválldi.

Mii mearkkašit ahte evttohuvvon mandáhtta mealgat guoskkaha dán guokte ealáhusa.

Sámi servodahkii lea mearrideaddji ahte dat máhttu ja vásihusat mat dáin ealáhusain leat válđojit mielde lávdegoddái.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 013/26

Evttohus 3 – Áirras Arild Pettersen Inga, Bargiidbellodat
Evttohus lávdegoddelahitud nammadeapmái:

Inge Arne Eriksen, Bivddu jodiheaddji ja Inge Even Danielsen, NBR jodiheaddji, lávdegotti lahttun.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 12.03.26 dii. 15.30.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Dán áššis jienastuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 35 jienain 2 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvo 35 jienain 2 jiena vuostá
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 35 jienain 2 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Henrik Olsen, áššejodiheaddji	
2	Vibeke Larsen	Ja Gunnar Tollefsen Kaino
	Vibeke Larsen	
3	Anne Henriette Nilut	
4	Silje Karine Muotka	
5	Per Mathis Oskal	Henrik Olsen
	Per Mathis Oskal	
6	Tom Sottinen	
7	Ole Henrik Bjørkmo Lifjell	
8	Arild Pettersen Inga	Silje Karine Muotka
		Anne Henriette Nilut
	Arild Pettersen Inga	
9	Henrik Olsen	
10	Elle Rávdna Näkkäljärvi	
11	Jan Tore Kvalnes	
12	Sandra Márjá West	

13	Arild Pettersen Inga	Anne Henriette Nilut
14	Ulf Tore Johansen	
15	Tor Gunnar Nystad	
16	Anne Henriette Nilut	Arild Pettersen Inga
	Anne Henriette Nilut	
17	Nils Mikkel Mikkelsen Somby	Arild Pettersen Inga
18	John Arne Markussen	Arild Pettersen Inga
19	Roger Iversen	
20	Henrik Olsen, áššejodiheaddji	

DC - mearrádus:

Mandáhtta

Sámediggi ásaha Sámedikki demokratiijalávdegotti mii galgá sorjjasmeahttumit ja oktilaččat čielggadit fápmostruktuvrraid ja beliid mat váikkuhit Sámedikki ja sámi servodagaid beaktilis oassálastima demokrátalaš proseassain.

Lávdegoddi galgá geahčadit beliid mat váikkuhit luohttámuššii, legitimitehtii ja oassálastimii sámi demokratiija hárrái, dasa gullá válgii searvan, ovddasteapmi ja vásihuvvon searvvaheapmi. Demokratiija nannemii gáibiduvvo ahte olbmot dovdet ahte sin oaivilat leat mávssolaččat ja ahte mearridanproseassat leat rabas ja olámuttos.

Čielggadeapmi galgá čuvget movt Sámediggi doaibmá álbmotválljen orgánan sápmelaččaide álgoálbmogin, ja movt rievttálaš, ásašlaš, ekonomalaš ja servodatlaš rámmat oktiibuot čuhcet sámi demokratiija doaibmavuohkái ja ovdáneapmái. Čielggadeapmi galgá oazžut áigái konstitutionála dialoga Sámedikki ja sámi álgoálbmoga ovddasteami ja searvama eavttuid ja rámmaid birra, ja stáhta ja Norgga álgoálbmoga oktavuoda ovdáneami birra.

Čielggadeapmi galgá buoridit dieđu das movt demokrátalaš proseassat doibmet sámi oktavuodas. Lávdegoddi galgá čuvget sihke sámi demokratiija siskkáldas beliid ja rámmaeavttuid mat vulget Sámedikki, stáhta ja eará servodatásahusaid ovttasdoaimmas.

Lávdegoddi galgá sihkkarastit ahte iešguđet sámegeilat, geográfalaš guovllut, ealáhusat ja servodatdilit čalmmustahttojuvvojit, ja ahte vásáhusaid, geahččanguovlluid ja konteavsttaid mánggabealatvuohhta sámi servodagas váldojuvvo mielde máhttovuđđui.

Lávdegoddi galgá leat didolaš das ahte sámi demokratiija gullá viidát oppasámi oktavuhtii. Sápmelaččat leat okta álbmot, ja Sápmi manná mánga stáhtaráji rastá. Vaikko lávdegoddi bargá Norgga rievtti ja ásašlaš struktuvrraid rámmaid siskkoabealde, de berre árvvoštallamiin váldit vuhtii dan movt demokratiija rievdá miehtá Sámi, dalle go dat lea relevánta.

Demokratiijalávdegoddi ávžžuhuvvo erenoamážit geahčadit:

- sámi politihkalaš barggu rámmaid, dás maiddá rievttálaš, institušuvnnalaš ja ekonomalaš rámmaeavttuid, ruhtadanortnegiid ja ekonomalaš doaibmanvejolašvuodaid ja kapasitehta, ja movt dát oktiibuot váikkuhit sámiid politihkalaš autonomiija álgoálbmogin.

- Sámedikki rolla ja doaimma demokrátalaš vuogádagas oppalaččat, dás maiddá ovttasdoaimma stáhta, guvllolaš ja suohkanlaš eiseválddiiguin

- analysaid ja eará mii lasihivččii máhtu Sámedikki rolla birra ollislaš našuvnnalaš fápmooktavuođas, dás maiddá formála válldi, duohta doaibmanvejolašvuoda, struktuvrralaš ráddjehusaid ja ovttasdoaimma stáhtalaš eiseválddiiguin ja hálddašemiin
- demokrátalaš arenaid ja kapasitehtahástalusaidda olggobealde Sámedikki, dás maiddá sámi organisašuvnnaid, institušuvnnaid, siviilaservodaga, ealáhus- ja beroštusorganisašuvnnaid, ja kultuvrralaš, gielalaš ja máhttovuđot ovttasusaidda
- movt sámi árbevirolaš organiseren, servodatstruktuvra ja mearridanproseassat, dás maiddá siidavuogádat, sáhtáše leat mielde nanneme sámi demokratiija
- movt almmolaš servodat, media ja formála ja eahpeformála digaštallanarenat báidnet olbmuid oaviliid ja politihkalaš čadahemiid
- temáid ja mearridemiid mat eai gieđahallojuvvo politihkalaččat
- beliid mat váikkuhit demokrátalaš oassálastimii, ovdasteapmái ja legitimizehtii, dás maiddá válgii searvan, dat movt olbmot vásihit iežaset váikkuhit ja doaibmabijut mat sáhttet harmoniseret válgavuogádagaid riikkarájiid rastá Sámis
- movt organiseren, bargovuogit ja politihkalaš proseassat váikkuhit rabasvuhtii, searvamii ja váikkuhanvejolašvuodaide
- movt iešguđet sámi giellajoavkkut, geográfalaš guovllut, ealáhusat ja servodatjoavkkut servet demokrátalaš proseassaide ja movt dat proseassat váikkuhit sidjiide
- Sámedikki doaimma ja politihkalaš doaibmamuni juridihkalaš, stivremii guoskevaš ja ekonomalaš rámmaid, ja dan leat go dat heivehuvvon bargguide mat Sámedikkis leat, ja movt dat váikkuhit dasa movt demokratiija doaibmá ja movt dat bastá váikkuhit

Raporta

Lávdegoddi galgá gárvvistit njeallje oasseraportta ja ovtta bajitdási oasi mas lea čoahkkáigeassi analysa.

Lávdegoddi mearrida ieš dán njealji raportta temáhtalaš huksehusa. Dán juogu ulbmilin lea doalahit demokrátalaš ságastallama ealasin olles válgáigodaga 2025-2029 ja lágidit áigeuovdilis materiála albmosii. Bargu galgá ovddidit máhtu ja dieđuid almmolašvuhtii, muhto maiddá lágidit dili oktalaš almmolaš ságastallamiidda ja demokrátalaš refleksuvdnii servodagas olles dan áigodaga go lávdegoddi lea doaimmas. Lávdegoddi ii galgga mearrádušaid dahkat, muhto sáhtá lágidit diliid dasa ahte iešguđet bealit sámi servodagas besset oainnuideaset ovddidit rabas ja searvadahtti proseassaid bokte.

Raporttat berrejit hábmejuvvot nu ahte leat álkit fáhtemis miehtá sámi servodaga, ja raporttaid geigema oktavuodas Sámediggái berrejit lágiduvvot vejolašvuodát digaštallat lávdegotti gávdnosiid ja gávnnaheamiid.

Raporttat sáhttet fátmastit čuovvovaš temáid:

- Sámedikki ja stáhta (doaibmi, dubmejeaddji ja láhkaaddi válldi) oktavuoda ovdáneami.

Sámediggi ja fylka ja suohkanat (konstitušuvnnalaš gažaldagat, ovdasteapmi, sosiála kapitála, konsultašuvnna, váлга, válgaoassálastin, bellodatruhtadeapmi, demokrátalaš kanálat ja servodatdigaštallan)

- Sámi siviilaservodat (organisašuvnna, institušuvnna, našuvnnalaččat, báikkálaččat ja riikkaidgaskasaččat)
- Sápmelaččat, implementerenváilevuhta ja riektavuogádat (rievttit, struktuvrrat, ja servodatstruktuvrrat)
- Mediat, kapitálafámut (geopolitihka, globála áššit)

